

A TISZAI VÍZI TURIZMUS FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

Lányiné Fogarasi Kornélia*

A vízi turizmus a Tisza menti települések számára lehetőség az idegenforgalom és ezáltal a gazdaság, a megélhetési esélyek növelésére.

A Tisza menti települések fekvése, vízparti, táji szépségei, kulturális, sportolási, szabadidő-eltöltési adottságai nagyon sok helyen alkalmasak az idegenforgalom fogadására. Nemcsak a vízi turizmusra, hanem a vízparti és a falusi üdülésre is. E területi alkalmasság azonban eddig kevésbé hasznosult. Az infrastruktúra, a fogadóképesség, a szervezés hiányosságai, illetve a csekély érdeklődés, a jövedelemelvonás és az alacsony fizetőképességű kereslet miatt az idegenforgalom jelenleg alig jelent előnyt az önkormányzatok és a lakosság számára.

Ezen belül a tiszai vízi turizmus kiemelkedő adottságai is kihasználatlanok. A Magyar Természetbarát Szövetség és a megyei bizottságok által szervezett Tisza-túrák rendszeresek, növekvő létszámúak, azonban a főleg önellátásra berendezkedett evezősforgalom a településekben kevés hasznot hoz.

A Tiszán igényesebb, nagyobb fizetőképességű motorcsónak- és motorosjacht-forgalom jelenleg alig van. A városok környékén jellemző motorcsónak-forgalom a közeli horgász helyek felkeresését célozza, szállást, vendéglátást nem igényel. A kereslet és a kínálat ma - alacsony szinten - egyensúlyban van.

A mostoha piaci helyzet ellenére napjainkban a tiszai vízi turizmus fejlesztése iránt nő az érdeklődés: egyrészt, keresleti oldalról, a viszonylag érintetlen természetes környezetben, de biztonságban gyakorolható pihentető, felüdítő tevékenységekre egyre nagyobb az igény a fizetőképesebb rétegek részéről, a külföldiekéről is, másrészt, kínálati oldalról, a kedvező adottságok hatékony hasznosítása egyre fontosabbá válik az önkormányzatok, a lakosság számára, de érintettek a piac egy-egy szeletének megszerzésében a vízügyi, az idegenforgalmi-gazdasági szervezetek és a bankok is.

Az idegenforgalom eddig kevésbé hasznosított tiszai adottságai bekapcsolásával új bevételi forráshoz jut, és ezáltal erősen torzult (Budapest-, Balaton-centrikus) térszerkezete is kedvezőbbé válik.

Az igényes vízi turizmus iránti érdeklődést fokozzák a Duna—Majna—Rajna-csatorna megvalósulása, illetve a budapesti világkiállítás megrendezésére irányuló tervek, s az ezek révén növekvő magyarországi vízi turizmusból a tiszai térség is profitálhat - megfelelő kínálat esetén.

---

* *Lányiné Fogarasi Kornélia, vezető tervező, Városépítési Tudományos és Tervező Intézet*

Az adottságok jobb hasznosítását, a kínálatfejlesztést és ezáltal az érintett települések életének javítását célzó "Tiszai vízi turizmus fejlesztésének lehetőségei" című munkánk megbízói az Országos Idegenforgalmi Hivatal, az érintett megyék tanácsai, önkormányzati és idegenforgalmi hivatalai voltak a Közép-Tiszavidéki Intéző Bizottság koordinálásával. A feladat a Tisza menti települések vízi turisztikai adottságainak, fogadóképességének feltérképezése, az okszerű hasznosítást, a hazai és nemzetközi vízi turizmusba való bekapcsolást szolgáló, konkrét kikötőhelyeket is megjelölő javaslatok kidolgozása volt.

A tanulmány elkészítéséhez az önkormányzatoktól is sok segítséget kaptunk, amit ezúton is megköszönünk.

A tanulmány a helyzetértékelés összefoglalásán és a koncepció kifejtésén túl tartalmaz egy, a települések általános és vízi turisztikai helyzetéről, lehetőségeiről szóló részt is, éppen azért, hogy ez az önkormányzatok, helyi vállalkozók számára orientációt jelenthessen, olyat, amely az általuk természetesen jobban ismert adottságaik hasznosítására a térségi súlyok, ágazati érdekek, tendenciák, idegenforgalmi és vízi turisztikai szakmai szempontok figyelembe vételével tesz javaslatot.

A fejlesztés társadalmi-gazdasági környezete jelenleg nem kedvező. Általános a tőkehiány, a hazai kereslet csökkenését a külföldi forgalom növekedése kevésbé ellensúlyozza. Nemcsak a kínálat alacsony színvonalú, hanem a kereslet is. A kedvezőtlen körülmények ellenére az érdeklődés növekedésétől jelzett és várható későbbi fellendülés, forgalomm növekedés hatékony fogadására éppen most kellene felkészülni.

Még nem tisztázódtak az önkormányzati vállalkozási lehetőségek, nem dőlt el az állami tulajdonú, vízügyi kezelésű területek sorsa - ami témánk szempontjából különösen fontos.

A vízügyi igazgatóságok az Intereurópabankkal együttműködve, tőkés társakat keresve, tervezik a kezelésükben lévő területek, infrastruktúra és létesítmények vízi turisztikai hasznosítását, de az üzleti tárgyalásokat akadályozza a tulajdonjogi rendezetlenség.

A Tisza menti térség jelentős részben deklaráltan is hátrányos helyzetű, és ennek a vízi turizmus fejlesztésére is hatása van. Egyrészt akadály az infrastrukturális elmaradottság: a települések belterületén is hiányos, vagy hiányzik a minőségi, hatékony idegenforgalomban nélkülözhetetlen csatorna-, telefon-, kikötő-, gáz-, közúthálózat, illetve -kapcsolat, és a 127 településből csak 28-ban lehet a part közelében ivóvízhez, villanyhoz jutni.

Talán még ennél is súlyosabb a gond a fejlesztés emberi oldalán az iskolázottság alacsony mértéke a deviáns népességnek az elviselhetőnél nagyobb aránya miatt. Mindezekkel az idegenforgalmi tervezésnél számolni kell.

A külföldi befektetők szempontjait is képviselő megbízók fontos célkitűzése a minőségi turizmus fejlesztése volt, amely a környezettel, az ellátással, az emberi és az infrastrukturális tényezőkkel szemben nagyon igényes. Hasonlóképpen fontos szempont volt a munkanélküliséggel sújtott térségek helyzetének vízi turizmus vagy idegenforgalom révén való javítása. Ebben azonban súlyos ellentmondás

feszül: az elmaradott térségek a hiányzó fejlődési lépcsőfokok miatt nehezen képesek a minőségi idegenforgalom igényének megfelelni.

A vízi turizmus fejlesztése haszonnal és megélhetési lehetőséggel kecsegtet, de nem mindegy, hogy ennek mi az ára: a felkészületlen területekre és emberekre az idegenforgalom romboló hatású is lehet (lásd: környezetszennyezés, deviancia). Mindez nem azt jelenti, hogy a fentiek miatt ezt a lehetőséget nem szabad kihasználni, de azt igen, hogy nagyon fontos a problémák feltárása és megfelelő kezelése már az előkészítés időszakában.

Mindezek miatt a koncepciók kialakításakor a harmonikus, szerves fejlődést kívántuk elősegíteni, és javaslatunkban nagy súlyt helyeztünk a környezet, az adottságok védelmére és az oktatásra.

A fentiek miatt javaslatunk - ha több kategóriát tartalmaz is, - tulajdonképpen kétpólusú: egyrészt a meglévő adottságok és infrastruktúra fokozatos, de kisebb mértékű fejlesztésével ezeket alkalmassá tenni az evezős- és motorcsónak-forgalom kulturáltabb fogadására, másrészt az igényes, zömmel motorosjacht-forgalom számára hálózatként üzemeltetett vízitúrakikötő- és szállásláncot létrehozni. (Ez a javaslat az Intereurópabank elképzeléseivel nagy vonalakban s a konkrét helyeket tekintve is megegyezik.) Ebben a megosztásban az alacsonyabb kategóriák a harmonikus fejlődést képviselik, amelyhez a lakosság is jobban képes alkalmazkodni. Az így megjelent idegenforgalom a lakosság érdeklődését felkelti, így könnyebb lehet a képzésbe való bevonásuk, az igényesebb idegenforgalomra való felkészítésük. A másik pólus, a jachtkikötő—turistaszálló kategória már kiemelkedik ebből a harmonikus fejlődési láncból abban az értelemben, hogy a tulajdonviszonyok rendezése után rövidesen megjelenik az igény e létesítmények megépítésére, mégpedig szakmai okok miatt láncszerűen, egyidejűleg. Ebben a folyamatban az önkormányzatok a haszon reményében esetleges földtulajdonukkal, illetve a vállalkozás megfelelő környezetének biztosításával (infrastruktúra, oktatás, szervezés, vállalkozási kedvezmények) vállalhatnak szerepet.

Nagyon fontosnak tartottuk a ma is hasznosított helyek megtartását, továbbfejlesztését, amit a mai körülményekhez alkalmazkodva rugalmasan, viszonylag kevés beruházással és több törődéssel, szervezéssel meg lehet tenni. Ez közös érdeke a "szegényebb" vízi turistáknak, az ellátásban, szolgáltatásban részmunka-lehetőséget, megélhetést találó lakosságnak, és a népesség helyzetének javításán túl a területek rendjéért, az adottságok, a fejlesztési lehetőségek megőrzéséért is felelős önkormányzatoknak. Mivel az MTSZ Vízitúra Bizottsága a kikötőfejlesztést nem tudja támogatni, szükséges volna az önkormányzatok részvétele és összefogása a területek előkészítésében és üzemeltetésében.

Az evezős és motorcsónak-turizmusból származó bevételek kezdetben nyilván csekélyek, mégis ez a forgalom a távlati fejlődés alapja; a kialakuló jó kapcsolatokat a piaci helyzet javulásával jelentkeznek majd.

A koncepció alacsonyabb kategóriái (szabad táborozóhely, csónakkikötő—sátorozóhely, motorcsónakkikötő—kemping) a hozzájuk tartozó infrastruktúra-ellátási igényt a legtöbb helyen már ma is teljesítik, ill., ahol nem, ott a

vízügyi infrastruktúra bekapcsolásával, együttműködéssel ez könnyebben pótolható. Sok településben a szálláshelyek is rendelkezésre állnak. Ezt és a szolgáltatásokat vállalkozási alapon javasoltuk kiegészíteni. A színvonalat nem az épített létesítmények, szállások jelentik, hanem a táborozásra kijelölt terület rendbentartása, őrzése, a higiénia, a komfortot növelő kölcsönzés (pl: kerékpár, sportszer, a táborozás kellékei stb), kereskedelem (gyümölcs, zöldség, hús, tej, kenyér stb), vendéglátás (büfé, esetleg melegétel), csónakjavítás, információ, stb, amit jórészt felsőtagozatos gyerekek is képesek nyaralás mellett ellátni.

Mivel a legtöbb vízitúrázó a szervezett túrák résztvevője, nagyon fontos a települések közötti együttműködés, előrejelzés, a vendégek informálása, irányítása. A szomszédos kikötőhelyek versenyének - eltérő adottságaik és ezekhez igazodó különböző szolgáltatásaik miatt - nem kell kiéleződni. Az összehangolt fejlesztés nem azt jelenti, hogy a közeli kikötők közül az egyiket meg kell szüntetni, hanem azt, hogy eltérő igényekre, vendégkörre kell fejleszteni, (pl. diszkó vagy csend, pihenés vagy ismeretszerzés, stb).

Az adottságok és a kereslet szempontjai alapján javasolt kínálathoz, a négyféle kikötőhely-kategóriához színvonalban, árban illeszkedő szálláskategóriák és minimális ellátottsági igények tartoznak:

- Szabad táborozóhely: ún. "vadkempingezőhely", kikötésre ellátatlan, táborozásra alkalmas part mentén, ivóvíz a közeli gátőrházban,
- Csónakkikötő-sátorozóhely: minimálisan 25-30 km-enként, kikötésre alkalmas part mellett, egészséges ivóvíz legfeljebb 200 m-re, latrina, zárt konténeres szemétygyűjtés rendszeres elszállítással. Kiépített tűzrakóhely, közeli bevásárlási lehetőség, legalább jól járható földút, kapcsolat a településsel. Az üzemeltetés költsége legalább meg kell térüljön, ezért a területet be kell keríteni, használatáért díjat kell szedni (vállalkozó). Jó, ha a településben más turisztikai tevékenységre is mód van (lovaglás, ismeretszerzés, stb),
- Motorcsónakkikötő—kemping: minimálisan 50-80 km-enként, közeli benzinkúttal, PB gázcsereteleppel, motorjavítóval, postai szolgáltatással, közúti-közlekedési kapcsolattal (motorcsónak-szállító trailerekkel járható burkolt út). A kikötéshez ponton bejáróhíddal, kiskocsi, sólya. A kempingben (sátor, lakókocsi, bungalow,) WC, melegvizes zuhanyozó, mosási, fedett főzési lehetőség, esetleg pénzbedobós, zárt szemétygyűjtők, térvilágítás, helybeli vásárlási, étkezési lehetőség, idegenforgalmi szolgáltatások, postálda, telefon, tájékoztatás, kölcsönzés. Ennél a kategóriánál már fontos, hogy a településben a vízi turizmuson kívül más idegenforgalmi vonzerő, tevékenységi lehetőség is legyen. A vállalkozók által működtetett, osztályba sorolt kemping kihasználtságát a többféle programmal növelni lehet.
- Kishajó- (jacht-) kikötő—turistaszálló: minimálisan 70-120 km-ként városias környezetben kiemelkedő idegenforgalmi adottságú, többfajta jól kiépített közlekedési kapcsolattal. A kikötéshez ponton bejáróhíd vagy kiépített kikötő, áram, víz, üzemanyag-felvételi lehetőség. Sólya, kiemelő-

daru, hajójavító műhely a közelben, hajótárolás, őrzés. A szállás nem a legfontosabb része a bázisnak, mert az a hajókban rendelkezésre áll. Szükséges viszont a szolgáltatások magas színvonala és széles köre. Környezet- és tájvédelmi, valamint szakmai szempontból is nagyon kedvező a kikötő—szállás—szolgáltatás hajón való elhelyezése, amely rugalmasabban képes alkalmazkodni a hullámtéri viszonyokhoz és az idegenforgalmi igényekhez, időben és térben. Feltétel a parti infrastruktúrához való csatlakozás lehetősége. Ezt a kategóriát csak komplett hálózatként, egyidejűleg, a várható vendégek igényeihez alakított magas színvonalon érdemes megvalósítani. Az ebből adódó magas beruházási költségek és a térség felkészületlensége ellenére a kínálatfejlesztésre ebben a kategóriában van a legnagyobb érdeklődés a befektetők részéről és a területen érintettek részéről is.

A bázisok, kikötők hatékony működtetéséhez elengedhetetlen az egységek nyitottsága, a minél több szolgáltatás (pénzköltési lehetőség), a vízitúrázás mellett más turisztikai egységek bekapcsolása*, valamint az összpontosított, célirányos propaganda és a korrekt, naprakész tájékoztatás (már a mai lehetőségekkel is lehet ilyen módon élni).

A propaganda értelemszerűen csak komplett hálózatra képzelhető el, az egész Tiszára, vagy egy-egy hosszabb szakaszra, az egy nap alatt bejárható távolságokat figyelembe véve, a nemzeti propaganda részeként, illetve a területi önkormányzatoknál, valamint az erre a témára alakuló szövetségeknél és szervezeteknél.

A nemzetközi gyakorlatból az idegenforgalmi kínálat színvonalának emelésére többféle szolgáltatást, ötletet lehetne átvenni, továbbfejleszteni, például:

- Vízálló anyagból készülő víziút-térkép, amit a határállomásokon, a szervezőknél és a külföldi szakmai kluboknál lehetne beszerezni.
- A határállomásokon, a túrakezdő bázisokon a turisták információkkal való ellátása az időjárás, a vízállás (légnymás, szél, levegő- és víz hőmérséklet, páratartalom, csapadék, napsütés, apadás, áradás, vízleeresztés, stb.) aktuális és előrejelzett értékeiről, a zsilipek, ponton hidak és egyéb akadályok helyzetéről.
- Legalább a kishajókikötő-bázisokon információ (kölcönözhető és megvásárolható videó és könyv, prospektus, szóbeli közlés, idegenvezető, túravezető, stb), a víziúthoz kapcsolódó idegenforgalmi látnivalókról és szolgáltatásokról, szálláslehetőségekről. Esetleg típus-csomagok az egyes szakaszokról.
- A Magyar Autóklub "lakókocsi-telepítési" gyakorlatához hasonlóan elkép-

---

* A Tisza mentén falusi és kastélyturizmus, termálfürdés, vadászat, vízi-vadászat, horgászás, lovaglás, természet-megfigyelés, kerékpározás, kirándulás, városok, műemlékek látogatása, gasztronómiai, szakmai programok, speciális egészségügyi szolgáltatások, oktatás, stb; kiemelendők a holtágak és a Tisza-tó lehetőségei.

zelhető külföldi jachtklubok hajótelepítése is. (Az első néhány klubtag hajóval érkezik a kijelölt magyarországi kikötőbe, majd szabadsága lejártával azt itt hagyva repülővel, autóval, vonattal tér haza. A szezon végéig a hajók az egyéb közlekedési eszközzel érkező honfitársak számára rendelkezésre állnak, majd ősszel az utolsóként távozó turisták a jachtokat hazaszállítják).

- A kikötők, vagy más vállalkozók, természetesen foglalkozhatnak a hajók Magyarországon való tárolásával, vagy az ún. "Charter hajók" bérbeadásával (magyar tulajdonú hajók kölcsönzése idegenvezető kapitánnyal, személyzettel vagy anélkül).
- A hazai ajánlatok szaklapokban való propagálása (osztrák "Jacht", NSZK-beli "Stander", vagy akár a hazai "Neptun").
- Idegenforgalmi információs jellegű kiállítás a magyarországi és ezen belül a tiszai vízi turizmus lehetőségeiről Budapesten, esetleg az "Utazás" kiállítás részeként.
- Az egyes bázisok "vevőcsalogató kedvezményei": vacsoraszállítást a hajóra, megnyitáskor ingyenes szolgáltatások, vendéglátás, a legmesszebről érkezők külön díjazása, több klubtag mellett egy ingyenes részvétele, stb.
- Kapcsolat csónakmotor-gyártó cégekkel (Mercury, Johnson, Volvo) konzignációs alkatrésztár vagy szervíz létrehozására.

A vízi turizmust, illetve a település idegenforgalmát nagymértékben befolyásolja a hajózás helyzete. A szinte teljesen elpusztult hajózási infrastruktúra pótlása a települések gazdaságát, közlekedési kapcsolatait, idegenforgalmát fellendíthetik, s emellett a vízi turizmus természetes hátterét adhatnák. A javaslat első lépcsőben egyszerű ponton kikötőt, mobil bejáróhidat és gépkocsival is járható utat tartalmaz a kikötési lehetőség biztosítására. A használat és az igények függvényében lehet ezt később - elsősorban infrastruktúrális kapcsolatokkal - fejleszteni.

A hajózás helyreállításának és a vízi turizmus biztonságának feltétele a víziút korrekt karbantartása és a "civil" hajósok vonalismeretének elősegítése (táblák, térképek, stb). Szükséges a magyar—jugoszláv hajózási egyezmény felülvizsgálata és a kívánt cél szerinti változtatása, valamint esetleg a határátkelés bővítése.

Hajózási és egyéb idegenforgalmi szempontból is kiemelendő a Tisza-tó helyzete. Itt egyrészt meg kell teremteni a biztonságos keresztülhaladást, valamint a tavi hajózás feltételeit (tuskótlanítás, víziút-kijelölés, karbantartás, vihar- és irányjelzés).

A szigetek hasznosítása ellentmondásos: a jelenlegi szabadtáborozás nagyobb igénybevételnél környezeti károkat okozhat; ez mindenképpen törődést igényel. Az Abádszalóki-öbölben tervbe vett feltöltés és klubszerű beépítés nagy haszonnal kecsegtet, de infrastruktúrális, környezeti, üzemeltetési feltételei - s így gazdaságossága - tisztázatlanok (a feltöltés beépíthetősége elhúzódik; a szigeteket a tó vízminőségvédelme miatt csatornázni kell és be kell kapcsolni a csatornahálózatba; a zöldfelület komoly rendezést, fejlesztést igényel; az igényes vendégeket elriasztja a feltöltésen keletkező esetleges káros sugárzás; a szigetek ellátása, forgalma va-

lódi tavi hajózást feltételez, stb). Véleményünk szerint ez esetben a "nomád", egyszerűbb, mobil megoldások kevesebb problémát és hatékonyabb hasznosítást jelentenének - vállalkozó üzemeltető mellett.

A vízi turizmus fejlesztését tehát "felülről" a hajózási és egyéb infrastrukturális kapcsolatok élesztésével, az értékvédelemmel, a komoly gátat jelentő tulajdonviszonybeli, jogi, törvényi problémák rendezésével és a propaganda, szervezés támogatásával lehet segíteni. "Alulról" a kínálat bővítésével a keresletnek elébe lehetne menni a helyi lakosság és a vállalkozók képessége szerint. A kínálatfejlesztésben érdekelték a vállalkozók (egyéniék, szervezetek, ezen belül a vízügy és az önkormányzatok kiemelten is), valamint - infrastruktúra-fejlesztési, környezet-, táj- és természetvédelmi kötelezettségük miatt, kényszerhelyzetben, - az önkormányzatok. A bázisok színvonala biztosítéka annak, hogy a vendégkör kulturált, a választott kategóriának megfelelően fizetőképes lesz.

Értelmetlen olyan létesítmények megvalósítása, melyek hiányos felszereltségű kialakításukkal csak az igénytelen, kárt okozó vendégeket vonzzák. Ez azt jelenti, hogy a legegyszerűbb sátorozóhely is legyen rendezett, gondozott, tiszta környezettel. Erről a vízi turistatársadalom a lehetőségein belül eddig is gondoskodott, a nagyobb forgalom és a környezet védelme miatt azonban szükséges ezeket külön, az üzemeltetőnek is biztosítani. Az ígért szolgáltatások megfelelő színvonala és a környezet kulturáltsága, a gondos üzemeltetés segíti elő a kempingek, a turistaszállók és a szállodák hatékony működését is.